

MOSKOVA'DA AHMED ZİYAÜDDİN GÜMÜŞHANEVİ SERGİSİ AÇILDI

DR. HÜSEYİN BUDAK YAZDI

DR. HÜSEYİN BUDAK YAZDI

Gümüşhane'nin medarı iftiharî Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi için Rusya Bilimler Akademisi 30 Ocak -26 Şubat 2020 tarihleri arasından bir sergi açtı; 'Sınırsız Tasavvuf: Nakşibendi Şeyhi Ahmed Gümüşhanevi ve el yazmaları' adlı serginin açılışında Rusya Fedarasyonu Müslümanları Din İdaresi birinci yardımcısı dostumuz Damir Muhetdinov da bir konuşma yaptı. Türkiye, Rusya ilişkilerinin geliştiği bu dönemde açılan sergi çok önem arz etmektedir.

İlme önem veren, halka yakın, siyasetle ilgilenen, devletine bağlı, Türk

dünyasının itikadi Mezhebi olan; ehli sünnet vel cemaat Maturidiyye'nin savunucusu olan, büyük alim ve arif, örnek insan Gümüşhanevi hazretlerinden ve Gümüşhanevinin Rusya'da yaşayan müslüman Tatar – Başkırt'ların etkili şeyhi Rasuli Hazretlerinden bahsetmek istiyorum.

Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevi (K.S.), hazretleri 1813 (H. 1228) yılında Gümüşhane'nin Eskibağlar-Halkend mahallesinde doğmuştur. İlk ilimlerini Gümüşhane'de okumuş ve 8 yaşlarında Kur'an-ı Kerimi hatmetmiştir. 10 yaşlarında göç ettikleri Trabzon'da babasının ticaretine yardım ederken bir taraftan sarf ve nahiv ilimlerini ikmal etmiştir. Babasının dükkânına mal almak üzere amcası ile İstanbul'a geldiğinde (1247-1831 sonrası) artık buradan Trabzon'a dönmek istemediğini bildirerek ilim merkezinde kalır. Beyazıt medresesinde ilme intisap eder. 1844 de üst icazet alır, Beyazıt dersiamlığına tayin olunur. 1844 yılından itibaren tasavvufa da yönelir. Alaca minare tekkesi şeyhi Abdulfettah Akri hazretlerinin sohbetlerine devam eder. Alaca minaret tekkesinde tanıştığı İmam-ı Halidi Bağdadi'nin halifesi; Lübnan – Trablusşam Müftüsü Ahmet Bin Süleyman El-Ervadi' den hilafeti tamme ile icazet alır. (1848) Gümüşhanevi, 1859'dan itibaren Cağaloğlu'nda metrûk vaziyette bulunan "Fâtma Sultân Câmi-i Şerîfi"ni tamir, ihyâ ve imâr etmeye ve irşâd faaliyetlerini de buradan devâm ettirmeye başlar. İleride "Gümüşhânevi Dergâhı" olarak ün kazanacak olan bu mekâna Hazretin hânesini nakli ise 1875 senesidir. İlk haccı H.1280-1863 dedir. Sultan Azizin kendisine tahsis ettiği gemi ile hacca gider. Mısır İskenderiye'de kalır. H.1293 (1876)'da Şeyhül Harem Hacı Emin Paşa'nın kızı Havva Seher hanımla evlenir, 1877/1878 Doğu cephesinde Türk – Rus savaşına katılır. Trabzon üzerinden önce Kars cephesine giderek tüfek atarak savaşır. Bir ara Of 'a (birçok halifesinin olduğu yerdir) gelir, dersler verir sonra yeniden Batum cephesine gazaya gider. Dönüşünde yeniden hacca giderek Mısır'da 3 yıl kalır ve İstanbul'a döndüğünde tekkesine yerleşir. yılı , 8 Zilkade 1311 (13 Mayıs 1894) Pazar günü vefat ederek, Sultan 2.Abdülhamit'in müsadeseyle Süleymaniye Camii Haziresinde, Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesinin yanına defin olunur. Kabri bugün bakımlı ve gayet iyi durumda olan bir ziyaretgâhtır.

Mustafa Fevzi Efendi Menakıpnamede halifelerini saymaktadır. Manzum eserinde 116 halifesinin olduğu görülmektedir. Halifelerinin büyük çoğunluğu Doğu Karadeniz başta olmak üzere çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Türkiye

dışında Kırım, Kazan, Kafkaslar ve Türk dünyasındaki halifeleri dikkat çekicidir. (Menakıbnâme insan yayınlarından yayınlanmıştır.)

...
Nogaylı Abdisalihtir biri de
Dahi Abdülaziz andan geride
Nogaylı Hâce İsmail birisi
Biri Hâce Hasan Allah çerisi
Biri Bosna da Mahmud mufahham
Biride Mustafa şeyh-I mükerrem.

..
Kırımı'dir biri el hac Hasan hem
Cinana mürtehil ol zat-I efham
Biri şeyhül meşayih Nur -I ezher
Dağıstani Abdullah- ekber

...
Biri Ahmet efendi Filibeve dir.
Cenab-I hazreti Şeyh Peyrevidir.

...
Dağıstani didiler bir halife
Ki Abdullah didiler ol şerife

...
Kazanlı Nasırüddin Ercümeni
Biri Ispartalı Feyzi Efendi
Biri Talip, biridir Mustafa çü
Kazanlı hâce Raşid zat-I gülgün

...
Biri Yusuf Muhammed der Buhara
Buhara'dan çıkar ashab-I ara

...
Kazanlı'dır biri Gazi Muhammed
Yüz on oldu bununla ceş-I Ahmed
Gümüşhane kazalı Mustafa nam
Yüz on birde hilafet buldu itmam
Arab'dan beş kişi aldı hilafet
Yüz on altı tamam oldu nihayet
Yetiştirdiği halifeleri; Anadolu başta olmak üzere Kırım, Kazan, Kafkasya ve Mısır dâhil dünyanın pek çok yerinde onun yolunu devam ettirdiler. Ziyaiyye denilen Ahmet Ziyaüddin yolunu 20.yy.da devam devam ettirenlerden bir çoğu Kafkas ve Tataristan kökenlidir. Abdülaziz el Kazani (Bekkine), Ömer Ziyaüddin Dağıstani ve Mehmet Zahid Kotku Hazretleri gibi isimler buna örnek gösterilebilir. Mehmet Zahid Kotku hocamızın babası Azerbaycan'ın Şeki şehrinden Bursaya gelmiştir.

Şeyh Zeynullah Bin Habibullah Rasuli Troytski kimdir?

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi'nin Rusya'daki halifesidir. Zeynullah bin Habibullah 1833 (H.1248) yılında Rusya Orenburg Gubernası, Troytski şehri Tüngatar'ın Şerif (Şerip) köyünde doğmuştur. Bugün Başkurdistan Uçalı bölgesindedir. Doğum yerine yakın olan Yakup İşan medresesinde ve Troytsky'de üst medrese eğitimi almıştır. 1869 yılında hacca giderken İstanbul'a uğramış ve Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi'ye bağlanmıştır. Dergahta 40 gün kalarak sohbetlere iştirak etmiştir. Hac dönüşünde tekrar İstanbul'a uğramış ve Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi'nin halifesi olmuştur. Eylül 1870'te Troytski'a yeniden dönen Rasuli, Nakşibendiliğin Halidiyye kolunu yaymaya başlamıştır.

Rasuli Hazretleri'nin, ümmetin başı olan Osmanlı Sultanı'nın zaferi için dua etmeye davet etmesi , mevlid kutlamaları yaptırması kadınların bu programa iştiraki gibi konularda suçlanarak 1873 yılında Moskova'nın kuzeyindeki Vologda bölgesine, hiç bir müslümanın yaşamadığı Nikolski'ye polis kontrolünde yaşamaya sürgün edilmiştir. 8 yıl sonra sürgünden dönen Rasuli hemen 1882'de ikinci bir hac seferi için yola çıktı ve İstanbul'a varıp Gümüşhanevi ile görüştü. İstanbul'da iken Nurosmaniye'de Karakolhane önündeki Kazanlı Tekkesi'nde bir ay kalarak buradan Hicaz'a gitti. Dönüşte tekrar İstanbul'da bir müddet kalıp 1884'te memleketine döndü.

Buraya gelir gelmez mahalleyi imar eden Rasuli birkaç medrese, imarethane, mescit ve kütüphane yaptırarak bir külliye oluşturdu ve mahallenin adını "Ma'muriye" ye çevirdi. Kısa zamanda bir ilim merkezi haline gelen Troitski'ye birçok öğrenci gelmeye başladı. Rasuli'nin burada kurduğu medrese, "Rasuliye Medresesi" olarak kısa zamanda meşhur oldu.

Rasuliye Medresesi, dönemin en meşhur medreseleri olan Kazan'daki Muhammediye ve Orenburg'daki Hüseyniye Medreseleri ayarında kaliteli eğitim veren bir medrese idi. Bundan sonra vefatına kadar Halidilik yolunu daha aktif bir şekilde yürütmüştür. Birçok meşhur Tatar ve Başkurd alimi ona bağlanmıştır. Mesala Kazan'daki ünlü Muhammediye medresesini kuran Alimcan Barudi (Ö. 1921), Tatar-Başkurt şairi Mecit Gafuri (Ö.1934), gazeteci yazar Abdullah Battal (Taymas) Ö.1969, Kazak edebiyatının temelini atan meşhur edebiyatçı Sultan Murat Toraygırov ve Karakalpak şairi Hacınıyaz Köсібay sayılabilir. Bizzat ve dolaylı olarak yetiştirdiği Kazak ve Kırgızlar arasında 1000 kadar molla ve müderristen bahsedilir. Bunların yanında binlerce müridi olmuştur. Ayrıca Hıristiyan misyonerlere karşı mücadele verdiği görülmektedir. Kazakların Hıristiyan ortodokslaşdırılmasına karşı önemli islami faaliyetlerde bulunduğu ve bu tehlikeye dikkat çektiği görülür. Rasuli'nin en önemli hizmetlerinden birisi Semipolat, Akmola ve Çin hududuna kadar olan Kazak- Kırgız bölgelerinde islamın yayılmasını ve yerleşmesini sağlamasıdır.

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi'nin halifelerinden olan ve onun yöntemini Orta Asya'da uygulayan Şeyh Zeynullah Rasuli, Rusya içinde ve Kazak-Kırgız toplumu üzerinde ayrıca Kafkasya'da önemli etkiler yapmış İslamın kökleşmesini sağlamıştır.

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi yetiştirdiği farklı Türk-İslam ülkelerine mensup halifeleri ve kitapları sayesinde Türk-İslam dünyasının kültürel münasebetlerini ve akışkanlığını sağlama bakımından da mühim bir rol ifa ettiği söylenebilir.